

Franciszek Mróz

„Tu, w tym mieście, w Wadowicach, wszystko się zaczęło ...” Pielgrzymowanie i turystyka religijna do miasta rodzinnego Karola Wojtyły

1. Wprowadzenie

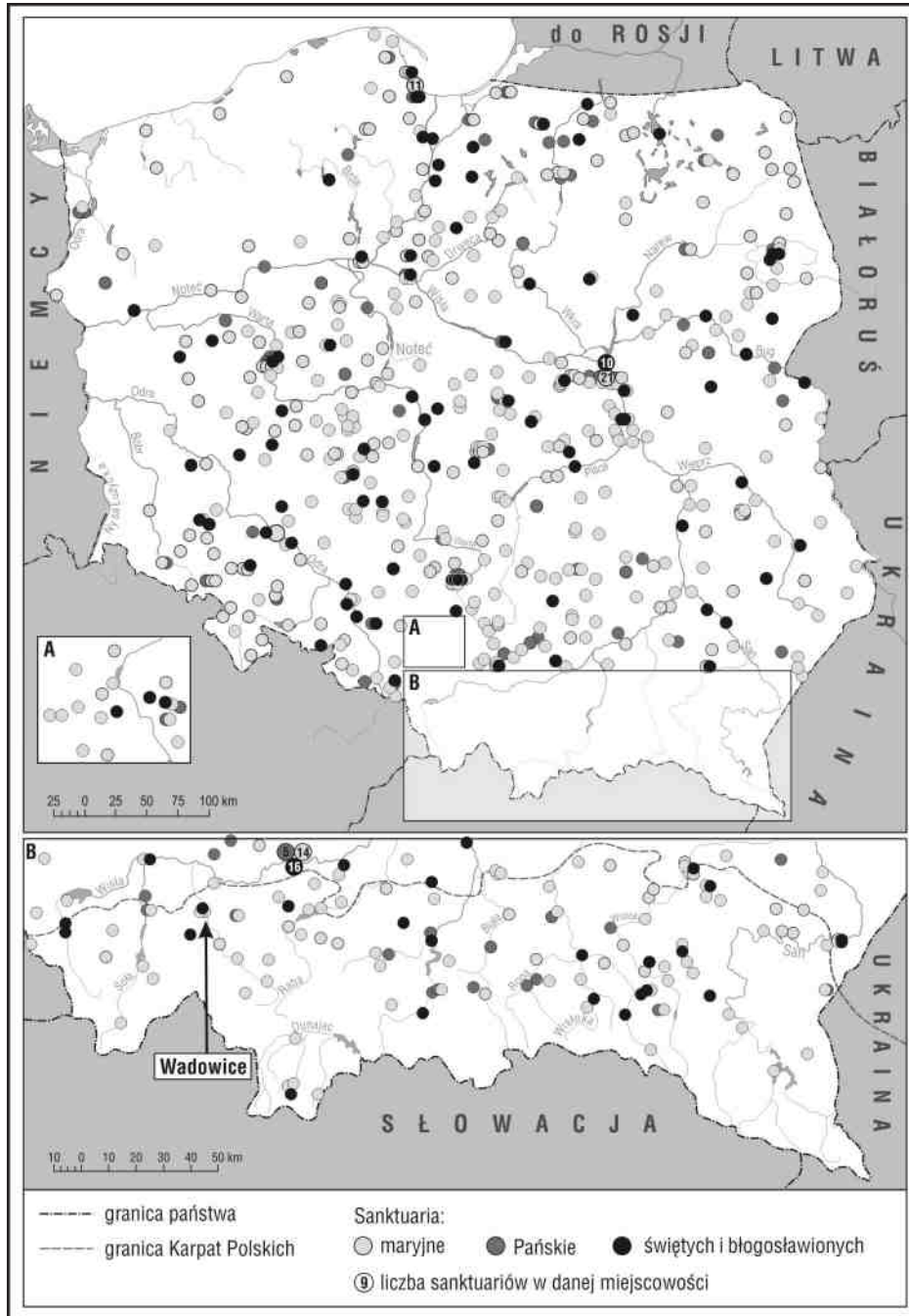
W Polsce rejestruje się obecnie ponad 750 ośrodków pielgrzymkowych. Wśród nich zdecydowanie dominują sanktuaria maryjne (ponad 500 ośrodków; 70% ogółu), z tego 220 posiada koronowane na prawie papieskim wizerunki Matki Bożej. Sanktuariów poświęconych Jezusowi Chrystusowi, nazywanych w polskiej literaturze sanktuariami Pańskimi, jest 91, czyli 12% ogólnej liczby sanktuariów. Pozostałe 130 ośrodków pielgrzymkowych, to sanktuaria świętych i błogosławionych (ryc. 1).

A. Jackowski uwzględniając zasięg oddziaływania ośrodka pielgrzymkowego, wielkość ruchu pielgrzymkowego oraz aktywność duszpasterską, wyróżnił sanktuaria o randze międzynarodowej, krajowej, ponadregionalnej, regionalnej (diecezjalnej) i lokalnej¹.

Do grupy katolickich sanktuariów o zasięgu międzynarodowym zaliczamy: Jasną Górę w Częstochowie, Górę Świętej Anny, Kalwarię Zebrzydowską, Kraków-Łagiewniki, Licheń, Niepokalanów i Wadowice. W 2005 r. największą liczbę pielgrzymów w grupie tych ośrodków pątniczych zarejestrowano na Jasnej Górze (4,5 mln), w Krakowie-Łagiewnikach (ponad 2 mln), Licheniu (1,8 mln), Kalwarii Zebrzydowskiej (ponad 1 mln) oraz Wadowicach (około 0,5 mln osób) (ryc. 2).

Sanktuaria o zasięgu krajowym to: Gniezno, Kraków (kult św. Stanisława Biskupa i Męczennika oraz św. Jadwigi Królowej), Piekary Śląskie, Święty Krzyż, Warszawa (grób Sługi Bożego ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego, grób Sługi Bożego ks. Jerzego Popiełuszki, a także relikwie św. Andrzeja Boboli w sanktuarium na Mokotowie) oraz Zakopane-Krzęptówki.

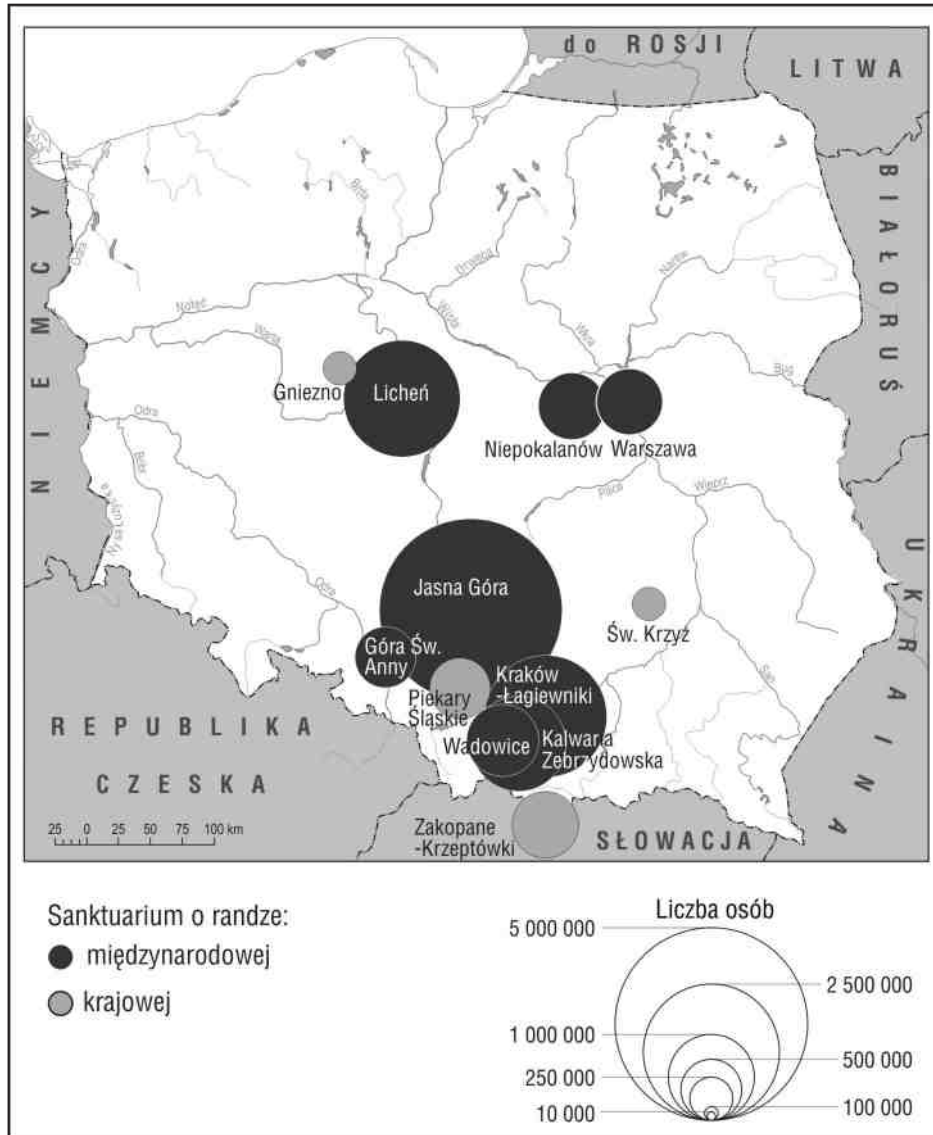
Do grupy sanktuariów o zasięgu ponadregionalnym (ponaddiecezjalnym – obejmującym zazwyczaj kilka diecezji) zaliczyć można ponad 30 ośrodków pielgrzymkowych, m.in. Alwernię, Bardo Śląskie, Borek Wielkopolski, Cmolas, Częstochowę (Dolina Miłosierdzia), Duklę, Gidle, Gietrzwałd, Glotowo, Kalwarię Paclawską, Kałków-Godów, Kraków-Mogiłę, Leśną Podlaską, Leśniów, Ludźmierz, Pakość, Świętą Lipkę, Wambierzyce, Wejherowo, Trzebnicę i Tuchów.

Ryc. 1.

Sanktuaria w Polsce (stan na 31 grudnia 2007 r.)

Źródło: opracowanie własne.

Ryc. 2.
Ruch pielgrzymkowy do katolickich ośrodków pielgrzymkowych Polsce
o randze międzynarodowej i krajowej w 2005 r.
Źródło: opracowanie własne.

Sanktuaria o randze diecezjalnej (regionalnej) to ośrodki pielgrzymkowe o zasięgu ograniczonym do macierzystej diecezji, do których niemal wszystkie pielgrzymki przybywają z odległości do 100 km i w których realizuje się diecezjalne programy duszpasterskie. W Polsce zaliczamy do nich ponad 130 ośrodków.

Najliczniejszą grupę wśród polskich ośrodków pielgrzymkowych stanowią sanktuaria o randze lokalnej (dekanalnej), których zasięg nie przekracza granic dekanatu, a zdecydowana większość pielgrzymek przybywa z odległości 10-15 km².

Położone na Pogórzu Śląskim, nad rzeką Skawą, Wadowice, jeszcze w latach 70. XX wieku były niewielkim, niczym szczególnie się nie wyróżniającym miastem. Od blisko 30 lat znane są niemal na całym świecie jako miasto, w którym 18 maja 1920 r. urodził się Karol Wojtyła, Ojciec Święty Jan Paweł II. To bezsprzecznie związki jakie łączyły Wielkiego Papieża Polaka z rodzinną miejscowością, przyczyniły się do rozwoju i wzrostu rangi tego ośrodka. Obecnie Wadowice, jak już wspomniano należą do nielicznej grupy ośrodków pielgrzymkowych o znaczeniu międzynarodowym. Niemal, na każdym kroku w mieście można spotkać miejsca związane z młodzięcym życiem Karola Wojtyły.

Papież Jan Paweł II trzykrotnie odwiedził swoje rodzinne miasto podczas podróży apostolskich do Polski³. W trakcie pierwszej wizyty w Wadowicach, w dniu 7 czerwca 1979 r., Ojciec Święty spotkał się z wiernymi na rynku, a następnie modlił przy chrzcielnicy w kościele parafialnym. Zatrzymał się również na dziedzińcu swojego rodzinnego domu przy ul. Kościelnej. O związkach Jana Pawła II z Wadowicami, najwymowniej świadczą słowa, które wypowiedział wówczas: „Z wielkim wzruszeniem przybywam ja sam do tego miasta, w którym się urodziłem – do parafii, w której zostałem ochrzczony i przyjęty do wspólnoty Kościoła Chrystusowego – do środowiska, z którym związałem się przez osiemnaście lat mojego życia, od urodzenia do matury. Kiedy patrzę na ten rynek, to prawie każdy szczegół łączy się tu dla mnie ze wspomnieniem najwcześniejszego okresu życia”⁴.

Podczas drugiej pielgrzymki do Wadowic, w dniu 14 sierpnia 1991 r. Papież dokonał konsekracji kościoła pw. św. Piotra i Pawła. Najbardziej niezapomnianą wizytą Papieża Jana Pawła II w rodzinnym mieście, pozostanie jednak Jego ostatnie spotkanie z mieszkańcami na wadowickim rynku 16 czerwca 1999 r., a zwłaszcza pełen serdeczności dialog z wiernymi. Podczas Liturgii Słowa Ojciec Święty ukoronował łaskami stynący obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy. W przemówieniu jeszcze raz we wzruszających słowach wspominał swe młodzieńcze lata – dom rodzinny, modlitwę w kościele parafialnym, naukę w gimnazjum, przyjaciół, zainteresowania teatralne i wadowickie kremówki. Szczególnie pamiętne pozostaną jego słowa: „Po synowsku całuję próg domu rodzinnego, wyrażając wdzięczność Opatrzności Bożej za dar życia przekazany mi przez moich Rodziców, za ciepło rodzinnego gniazda, za miłość moich najbliższych, która dawała poczucie bezpieczeństwa i mocy, nawet wtedy, gdy przychodziło zetknąć się z doświadczeniem śmierci i trudami codziennego życia w niespokojnych czasach.

(...) Wiele wspomnień. W każdym razie tu, w tym mieście, w Wadowicach wszystko się zaczęło. I życie się zaczęło, i szkoła się zaczęła, i studia się zaczęły, i teatr się zaczął. I kapłaństwo się zaczęło”⁵.

Historycznym wydarzeniem w historii Wadowic była również wizyta papieża Benedykta XVI w dniu 27 maja 2006 r. Następca Papieża Polaka na Stolicy Piotrowej, modlił się najpierw w bazylice Ofiarowania NMP przy słynnej chrzcielnicy, a następnie zwiedził Dom Rodzinny Jana Pawła II i spotkał się z mieszkańcami miasta na rynku wadowickim.

2. Wybrane miejsca związane z życiem Karola Wojtyły w Wadowicach

Wśród wielu wadowickich obiektów związanych z Janem Pawłem II, przybywający do papieskiego miasta pielgrzymi i turyści, najczęściej odwiedzają Dom Rodzinny Papieża, bazylikę Ofiarowania NMP oraz kościół karmelitów bosych „Na Górcę” (od 2004 r. sanktuarium św. Józefa).

2.1. Dom Rodzinny Jana Pawła II

Dom Rodzinny Jana Pawła II przy ul. Kościelnej 7 (dawniej Rynek 2) w Wadowicach jest obok bazyliki pw. Ofiarowania NMP najczęściej odwiedzany przez pielgrzymów i turystów miejscem związanym z Papieżem Polakiem. W 1919 r., rodzice Karola Wojtyły, Emilia z Kaczorowskich i jego ojciec Karol Wojtyła wraz z trzynastoletnim synem Edmundem zamieszkali w tej kamienicy na I piętrze, zajmując dwa pokoje z kuchnią. W tym mieszkaniu, 18 maja 1920 r. urodził się ich drugi syn – Karol Józef Wojtyła. Tu mieszkał, aż do 1938 r. kiedy wraz z ojcem opuścił Wadowice i przeprowadził się do Krakowa, aby tam rozpocząć studia w Uniwersytecie Jagiellońskim. Po wyprowadzce Wojtyłów, do mieszkania wprowadziła się rodzina Putyrów, która mieszkała tam aż do początku lat 80. XX w.

Na początku lat 80. XX w. dawnym mieszkaniu Wojtyłów przeprowadzono gruntowny remont. Dnia 18 maja 1984 r., w 64 rocznicę urodzin Ojca Świętego dzięki staraniom Kurii Metropolitalnej w Krakowie oraz parafii pw. Ofiarowania NMP w Wadowicach, w dawnym mieszkaniu rodziny Wojtyłów (dwa pokoje w amfiladzie i kuchni) oraz sąsiednich pomieszczeniach otwarto muzeum – „Dom Rodzinny Jana Pawła II”. Ówczesny metropolita krakowski, kard. Franciszek Macharski opiekę nad rodzinnym domem Papieża powierzył siostrze nazaretankom.

Głównym założeniem wystawy urządzonej w muzeum jest zilustrowanie i upamiętnienie życia i działalności Karola Wojtyły przed wyborem na Stolicę Piotrową. Na wystawie obok nielicznych zachowanych pamiątek z wyposażenia mieszkania (m.in. kaflowy piec kuchenny, kilka naczyń, półka, stoliczek, kosz na bieliznę, portrety rodzinne), zaprezentowano osobiste rzeczy Jana Pawła II (m.in. narty, wiosło, plecak, czapka, modlitewnik i cztery sutanny: kapłańską, biskupią, kardynalską i papieską). W ostatniej, ósmej sali muzeum, udostępnionej zwiedzającym w 1999 r. zaprezentowano fotogramy z ostatniej wizyty papieża w rodzinnym mieście. Stałą ekspozycją w muzeum są również zdjęcia z dzieciństwa, lat szkolnych Karola Wojtyły, a także fotografie z okresu, kiedy był biskupem, a następnie metropolitą krakowskim. Z kuchni, na

przeciwniejszej ścianie kościoła parafialnego, widoczny jest zegar słoneczny z napisem: „Czas ucieka, wieczność czeka”⁶. Na zewnętrznej ścianie muzeum natomiast widnieje tablica z napisem „W tym domu urodził się 18 maja 1920 r. i mieszkał Karol Józef Wojtyła, papież Jan Paweł II”.

2.2. Bazylika mniejsza pw. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny

Wadowicka bazylika pw. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny jest najstarszym kościołem w mieście. Pierwsza wzmianka o drewnianej świątyni pochodzi z 1325 r. Po pożarze kościoła w 1440 r., w połowie XV w. rozpoczęto budowę świątyni murowanej, która istniała do kolejnego wielkiego pożaru miasta w 1726 r. Obecny kościół został zbudowany w latach 1792-1798, a konsekrowany w 1808 r. przez biskupa Andrzeja Rawa-Gawrońskiego. Ojciec Święty Jan Paweł w dniu 25 marca 1992 r. podniósł kościół do godności Bazyliki Mniejszej.

Jak wielkie znaczenie odegrała świątynia w życiu Karola Wojtyły, najlepiej świadczą słowa Jana Pawła II wypowiedziane w Wadowicach podczas pamiętnej pielgrzymi w 1999 r.: „Z czcią całuję też próg domu Bożego – wadowickiej fary, a w niej chrzcielnicę, przy której zostałem wszczepiony w Chrystusa i przyjęty do wspólnoty Kościoła. W tej świątyni przystąpiłem do pierwszej spowiedzi i komunii św. Tu byłem ministrantem. Tu dziękowałem Bogu za dar kapłaństwa i już jako arcybiskup krakowski tu przeżywałem swój srebrny jubileusz kapłański. Ile dobra, ile łask wyniosłem z tej świątyni i z tej parafialnej wspólnoty, wie jedynie Ten, który jest Dawcą wszelkich łask. Jemu, też, Bogu w Trójcy Jedynemu, oddaję dziś chwałę na progu tego kościoła.

W końcu, jak za dawnych lat kieruję swe kroki do świętokrzyskiej kaplicy, aby na nowo spojrzeć w oblicze Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Jej wadowickim Obrazie. Czynię to z tym większą radością, że dane mi jest dzisiaj ozdobić ten wizerunek koronami na znak naszej miłości ku Matce Zbawiciela. A jest to znak tym bardziej wymowny, że – jak wiem – korony te zostały wykonane z waszych darów, często bardzo cennych darów, niosących w sobie szczególną treść wspomnień, ludzkich losów, przeżyć czy też najszlachetniejszych uczuć rodzinnych, małżeńskich i narzeczeńskich”⁷.

Miejszem, do którego kierują kroki wszyscy pielgrzymi i turyści odwiedzający bazylikę jest kaplica Świętej Rodziny. W jej centralnej części znajduje się kamienna chrzcielnica z połączoną drewnianą pokrywą, zwieńczoną krzyżem. To przy niej, 20 czerwca 1920 r. mały Karol Wojtyła został ochrzczony przez ks. Franciszka Żaka – kapelana wojskowego stacjonującego w Wadowicach 12. Pułku Piechoty. W ołtarzu głównym wadowickiej bazyliki znajduje się odnowiony ołtarz z wizerunkiem Matki Bożej z Dzieciątkiem, ozdobiony srebrną sukienką.

Wielką czcią, od ponad stu lat otaczany jest łaskami słynący Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Znajduje się w kaplicy oddzielonej od nawy bocznej świątyni czarną kratą, na której wykuto herb papieski i napis Totus Tuus. Obraz został koronowany przez Jana Pawła II podczas wizyty w Wadowicach 16 czerwca 1999 r. Karol Wojtyła otaczał wizerunek wielką czcią – modlił się przed nim codziennie, kiedy szedł

do szkoły. Obok obrazu znajduje się złoty, papieski różaniec ofiarowany przez Jana Pawła II. Przy ołtarzu natomiast wmurowano marmurową tablicę z słowami – prośbą Papieża, skierowaną do pielgrzymów podczas pierwszej papieskiej wizyty w czerwcu 1979 r.: „Was wszystkich proszę, abyście przed wizerunkiem tej Matki otaczali mnie nieustanną modlitwą”⁸.

W ostatnich latach, staraniem proboszcza parafii ks. Infułata Jakuba Gila w bazylice ułożono nową, marmurową posadzkę i dokonano szeregu prac remontowych. Na szczególną uwagę w bazylice zasługuje również unikatowa polichromia nawiązująca do encyklik Jana Pawła II. Została ona namalowana w latach 2002-2003 przez krakowskie artystki Aleksandrę Grochal i Katarzynę Dobrzańską.

W 2006 r., w związku ze oczekiwaną beatyfikacją Sługi Bożego Jana Pawła II, w bazylice przygotowano kaplicę poświęconą Janowi Pawłowi II. Została ona pobłogosławiona przez papieża Benedykta XVI podczas wizyty w Wadowicach w dniu 27 maja 2006 r.

Przed bazyliką znajduje się spiżowy pomnik Ojca Świętego Jana Pawła II, odsłonięty i poświęcony przez kardynała Stanisława Dziwisza w dniu 30 czerwca 2006 r.

2.3. Sanktuarium św. Józefa i klasztor karmelitów bosych na „Górcie”

Kościół pw. św. Józefa i klasztor karmelitów bosych na tzw. Górcie został zbudowany w latach 1897-1899. Warto podkreślić, że budowniczym klasztoru i przeorem wspólnoty był o. Rafał Kalinowski, kanonizowany przez Jana Pawła II 22 czerwca 1983 r. W tym kościele Karol Wojtyła, po I Komunii św. przyjął szkaplerz, który nosił aż do ostatnich chwil życia. Wspominając wadowicką świątynię na „Górcie” w książce *Dar i tajemnica*, Jan Paweł II napisał: „Do karmelitów chodziło się również do spowiedzi. Tak więc kościół parafialny, jak i klasztor na Górcie kształtował moją pobożność maryjną jako chłopca, a później młodzieńca i gimnazjalisty, aż do egzaminu dojrzałości”⁹. Również słowa, które wypowiedział Jan Paweł II podczas pielgrzymki do Wadowic w 1999 r. świadczą, jak istotne znaczenie odegrał klasztor i kościół na „Górcie” w jego rozwoju duchowym: „Jak za lat młodzieńczych, chłopięcych wędruję w duchu do tego miejsca szczególnego kultu Matki Bożej Szkaplerznej, które wywierało tak wielki wpływ na duchowość Ziemi Wadowickiej. Sam wyniosłem z tego miejsca wiele łask, za które dziś Bogu dziękuję. A szkaplerz do dzisiaj noszę, tak jak go przyjąłem u Karmelitów na Górcie, mając kilkanaście lat”¹⁰.

Sanktuarium św. Józefa na „Górcie”, może jako jedyne na świecie poszczycić się posiadaniem dwóch bezcennych relikwii Sługi Bożego Jana Pawła II. W ołtarzu głównym świątyni znajduje się łaskami słynący obraz św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus na rękach. Na wizerunku, na palcu prawej dłoni św. Józefa, znajduje się pierścień papieski, ofiarowany przez Jana Pawła karmelitom bosym w Wadowicach w dniu 16 października 2003 r. Ten wyjątkowy dar – dziś już relikwia – został uroczystie nałożony na obraz św. Józefa 13 marca 2004 r. Drugą, bezcenną relikwią Sługi Bożego Ojca Świętego Jana Pawła II w wadowickim sanktuarium św. Józefa, jest papieski szkaplerz. Jan Paweł II podarował go o. Szczepanowi T. Praskiewiczowi

OCD, konsultorowi Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych i prowincjałowi karmelitów bosych prowincji krakowskiej. Podczas uroczystej Mszy św. w dniu 23 listopada 2005 r. szkaplerz noszony przez Jana Pawła II został umieszczony w specjalnym relikwiarzu przy ołtarzu Matki Bożej Szkaplerznej.

2.4. Wadowicki Szlak Karola Wojtyły

W 2006 r. w Wadowicach wytyczono „Szlak Karola Wojtyły”, który prowadzi do najważniejszych obiektów związanych z dzieciństwem i młodością Jana Pawła II. Obok wspomnianego już domu rodzinnego, bazyliki Ofiarowania NMP i kościoła karmelitów na „Górcze”, przy szlaku znajdują się następujące obiekty:

- a) Kościół pw. św. Piotra Apostoła (Al. Matki Bożej Fatimskiej 90) – sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej. Kościół został zbudowany w latach 1986-1991 jako wotum wdzięczności za wybór Jana Pawła II i jego ocalenie po zamachu w 1981 r. Uroczystej konsekracji świątyni dokonał Jan Paweł II podczas drugich, papieskich odwiedzin rodzinnego miasta w 1991 r. Papież ukoronował również wówczas figurę Matki Bożej Fatimskiej, którą ofiarował Wadowicom biskup Leirii i kardynał Andrzej Maria Deskur w dziesiątą rocznicę ocalenia Papieża-Polaka od śmierci po zamachu na Placu św. Piotra.
- b) Muzeum Miejskie (ul. Kościelna 4) – w okresie międzywojennym w budynku tym mieściła się popularna w mieście „Mleczarnia” Marii i Alojzego Banasiów oraz sklep nabiałowy wraz z jadalnią, w której po śmierci Emilii Wojtyłowej stołował się Karol Wojtyła wraz z ojcem.
- c) Urząd Miejski (Plac Jana Pawła II) – w okresie międzywojennym mieściła się w nim siedziba władz miejskich oraz Szkoła Powszechna Męska, do której w latach 1926-1930 uczęszczał Karol Wojtyła.
- d) Gimnazjum im. Marcina Wadowity – obecnie Liceum Ogólnokształcące (ul. Mickiewicza 16) – Karol Wojtyła był uczniem tego gimnazjum w latach 1930-1938.
- e) Budynek koszar 12 Pułku Piechoty Ziemi Wadowickiej (ul. Lwowska 40) – w 56 Pułku Armii Austriackiej, a później w 12 Pułku Piechoty służył w latach 1900-1928 ojciec Karola Wojtyły. Mały Lolek uczestniczył tutaj w uroczystościach patriotycznych i imprezach organizowanych dla dzieci z rodzin wojskowych. W tych koszarach, w końcowych latach nauki gimnazjalnej brał udział w zajęciach szkolnego Hufca Przysposobienia Wojskowego.
- f) Budynek nr 15 przy Placu Jana Pawła II – w latach 1936-1945 mieściła się w nim cukiernia Karola Karola Hagenhubera, wspomniana przez Ojca Świętego Jana Pawła II podczas ostatniej wizyty w rodzinnym mieście.
- g) Kamienica rodziny Homme (Pl. Jana Pawła II) – Karol Wojtyła wielokrotnie odwiedzał w niej jednego z najbliższych przyjaciół z gimnazjum – Zbigniewa Siłkowskiego. Tutaj, po święceniach kapłańskich miał uroczystości prymicyjne, urządzone przez Siłkowskiego. Tu również ks. Wojtyła miał prymicje, po święceniach biskupich i kardynalskich.

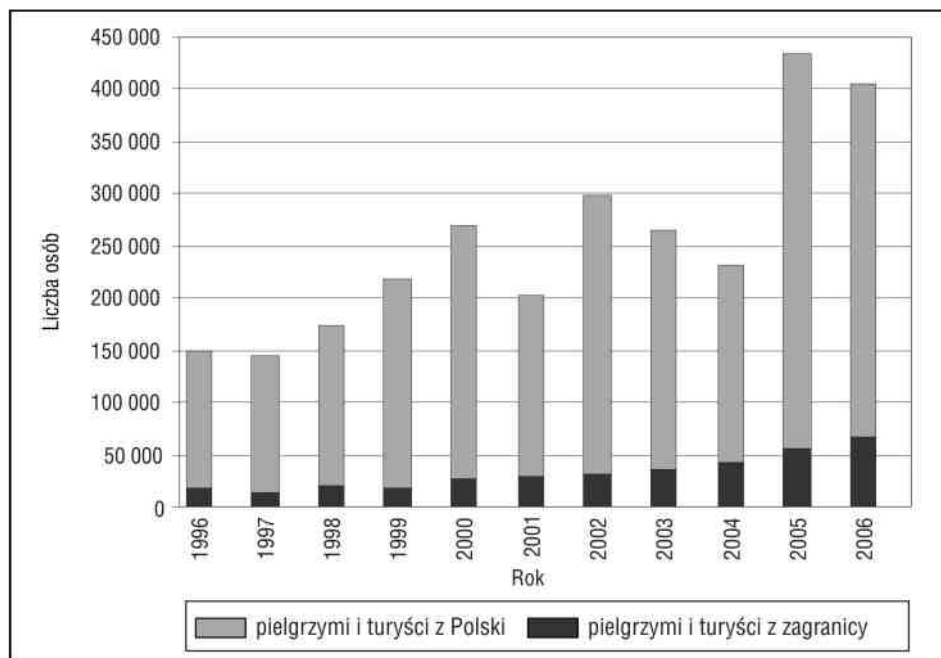
- h) Klasztor Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu (ul. Lwowska 31) – do prowadzonej przez nazaretanki ochronki uczęszczał mały Karol Wojtyła. Uczestniczył tam w zajęciach i zabawach dla dzieci.
- i) Dom Kultury – dawny budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (ul. Teatralna 1) – Karol Wojtyła uczęszczał tu na zajęcia sportowe i teatralne.

3. Analiza ruchu turystycznego do Domu Rodzinnego Jana Pawła II w Wadowicach

Analiza ruchu turystycznego i pielgrzymkowego do rodzinnego miasta Karola Wojtyły została przeprowadzona na podstawie wykazu grup turystycznych zwiedzających Muzeum – Dom Rodzinny Jana Pawła II. Od 1996 r. opiekujące się muzeum siostry nazaretanki rozpoczęły dokładną rejestrację grup, a także osób indywidualnych zwiedzających obiekt. Na wstępie należy zaznaczyć, że Dom Rodzinny Jana Pawła II zamknięty jest w we wszystkie poniedziałki. W okresie letnim (maj-wrzesień) muzeum jest otwarte dla zwiedzających od godz. 9.00 do 13.00 i od 14.00 do 18.00, natomiast w okresie zimowym (październik-kwiecień) w godzinach: 9.00-12.00 i 13.00-16.00¹¹.

W latach 1996-2006 liczba turystów zwiedzających Dom Rodzinny Jana Pawła II wzrosła niemal trzykrotnie (w 1996 r. zarejestrowano – ponad 147 tys. zwiedzających, a w 2006 r. ponad 402 tys. osób) (ryc. 3). W analizowanym okresie wyróżnić można kilka etapów natężenia ruchu turystycznego. W pierwszym, przypadającym na lata 1997-2000, liczba zwiedzających muzeum systematycznie rosła. W 2000 r., siostry nazaretanki opiekujące się papieskim domem zarejestrowały w księgach zwiedzających ponad 267 tys. osób, w tym 26,8 tys. cudzoziemców. Niewątpliwie miało to związek z Rokiem Wielkiego Jubileuszu i ożywionym ruchem pątniczym w całej Polsce. Warto również zaznaczyć, że w 2000 r. wadowicka bazylika pw. Ofiarowania NMP była kościołem jubileuszowym archidiecezji krakowskiej. Pielgrzymi modlący się w niej, mogli po spełnieniu określonych warunków uzyskać odpust jubileuszowy. W 2001 r. zarówno liczba zorganizowanych grup zwiedzających muzeum, jak i liczba indywidualnych zwiedzających muzeum wyraźnie spadła (zmiana w latach 2000-2001: -25,2%). Już jednak w następnym, 2002 roku zarejestrowano, ponad 48% wzrost liczby zwiedzających, co z kolei należy wiązać z ostatnią pielgrzymką Ojca Św. Jana Pawła II do Polski (16-19 sierpnia 2002 r.). Jak już wspomniano, w drodze powrotnej z Kalwarii Zebrzydowskiej do Krakowa, Jan Paweł II przeleciał helikopterem nad miastem rodzinnym i pozdrowił mieszkańców i pielgrzymów zgromadzonych na wadowickim rynku. Szacuje się, że w ciągu następnych tygodni, po pielgrzymce papieskiej, Wadowice odwiedzało każdego dnia 5-10 tys. osób. Ten ogromny ruch pątniczy zmalał dopiero późną jesienią. W 2003 i 2004 r. liczba zwiedzających muzeum wyraźnie zmalała.

Największą jak dotąd liczbę zwiedzających Dom Rodzinny Jana Pawła II zarejestrowano w 2005 r. – roku śmierci Sługi Bożego Jana Pawła II (431,4 tys. osób, w tym 53,8 tys. z zagranicy). Jak już wspomniano, według danych szacunkowych, w 2005 r. papieskie Wadowice odwiedziło około pół miliona osób.

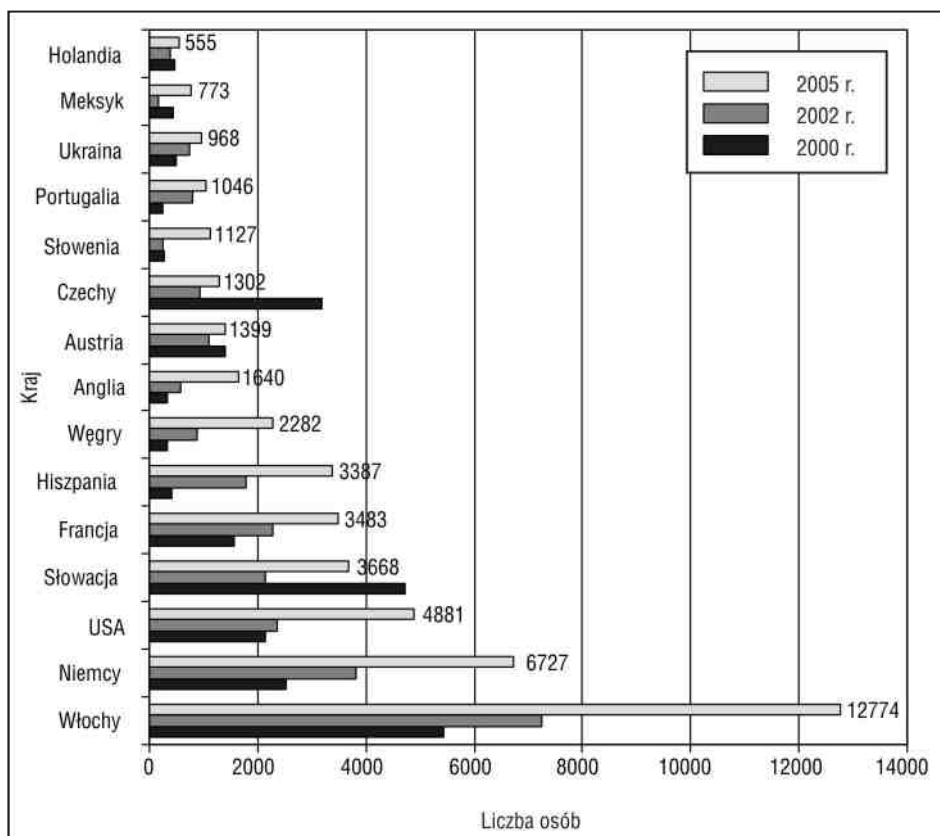
Ryc. 3.

Ruch turystyczny do Muzeum – Domu Rodzinnego Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w latach 1996-2006

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

Najwięcej grup zwiedzających Muzeum rejestruje się w rocznicę urodzin Sługi Bożego Ojca Świętego Jana Pawła II (18 maja)¹², rocznicę wyboru na Stolicę Piotrową (16 października) oraz rocznicę Jego śmierci (2 kwietnia). Od dnia śmierci Papieża, liczba odwiedzających Dom Rodziny Jana Pawła II wynosi w sezonie średnio od 2-3 tys. osób dziennie. W ostatnich latach obserwowany jest wzrost indywidualnego ruchu turystycznego. W sezonie turystyczno-pielgrzymkowym, w dni wolne od pracy oraz podczas wakacji muzeum zwiedza setki turystów indywidualnych. Są to najczęściej rodziny, które pielgrzymują szlakiem Sługi Bożego Jana Pawła II lub też zatrzymują się w Wadowicach podczas wyjazdów urlopowych.

Turyści z zagranicy stanowią około 15% ogółu zwiedzających muzeum. Największy udział turystów zagranicznych w ogólnym ruchu turystycznym odnotowano w 2004 r. i wynosił on ponad 18%. Po śmierci Ojca Świętego Jana Pawła, w muzeum rejestruje się w ciągu roku ponad 50 tys. obcokrajowców (2005 r. – 53,8 tys.; 2006 r. – 64,8 tys.) z ponad 90 krajów świata (dla porównania w 2000 r. siostry nazaretanki zarejestrowały w księdze odwiedzających turystów z 62 krajów świata) (ryc. 3). Zasięg przestrzenny oddziaływania ośrodka należy więc do największych

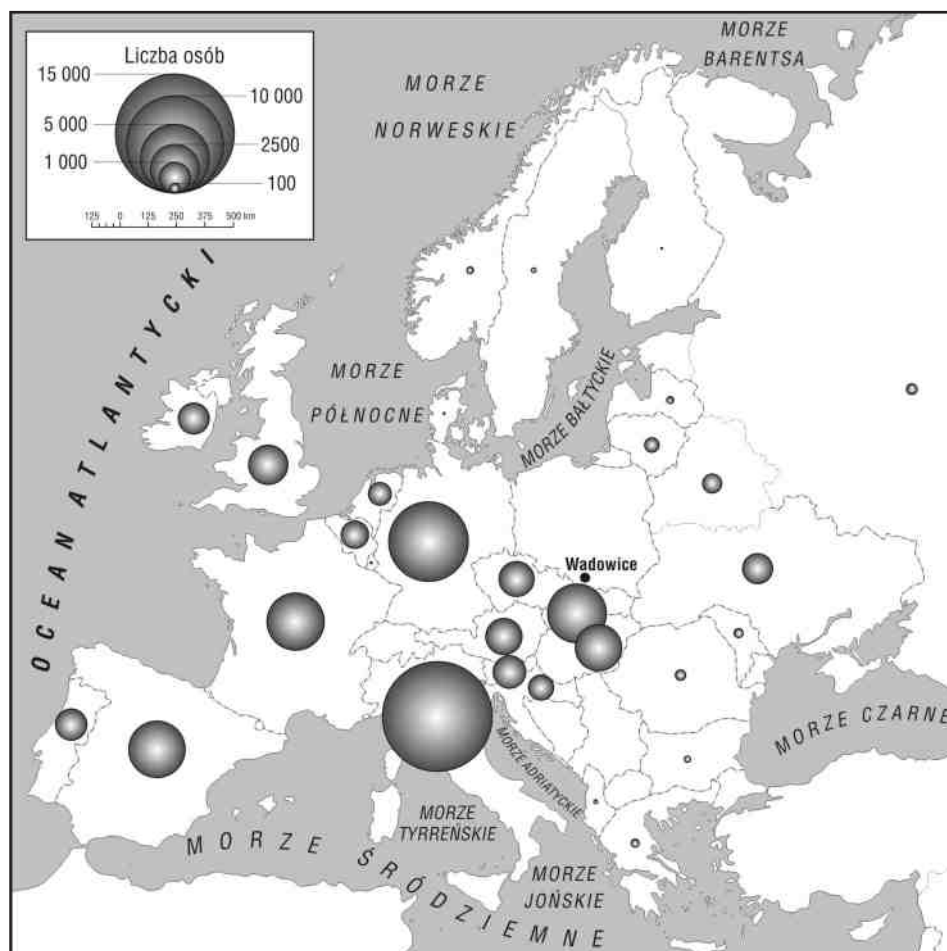

Ryc. 4.

Zagraniczny ruch turystyczny z wybranych krajów świata do Muzeum – Domu Rodzinnego Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w 2000, 2002 i 2005 r.
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

na świecie – dla porównania można podać, że w sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach rejestruje się pielgrzymów z ponad 90 krajów świata, w sanktuarium na Jasnej Górze z ponad 80 krajów, w maryjnych ośrodkach pielgrzymkowych w Lourdes i Fatima z ponad 70, w Paryżu – Rue du Bac – z ponad 50 krajów świata¹³.

Warto zaznaczyć, że reprezentowane są wszystkie kontynenty, przy czym najczęściej turystów zagranicznych pochodzi z Europy (w 2005 r. – 82,8% ogółu). Wśród zwiedzających z Europy przeważają Włosi (ponad 20% ogółu) i Niemcy (ponad 10%). Większe grupy turystów zagranicznych przybywają do Wadowic ze Słowacji (7%), Francji (6%), Hiszpanii (6%), Węgier (4%), a także z Wielkiej Brytanii, Austrii, Czech i Słowenii (ryc. 4 i 5). Z krajów pozaeuropejskich zdecydowanie dominują turyści

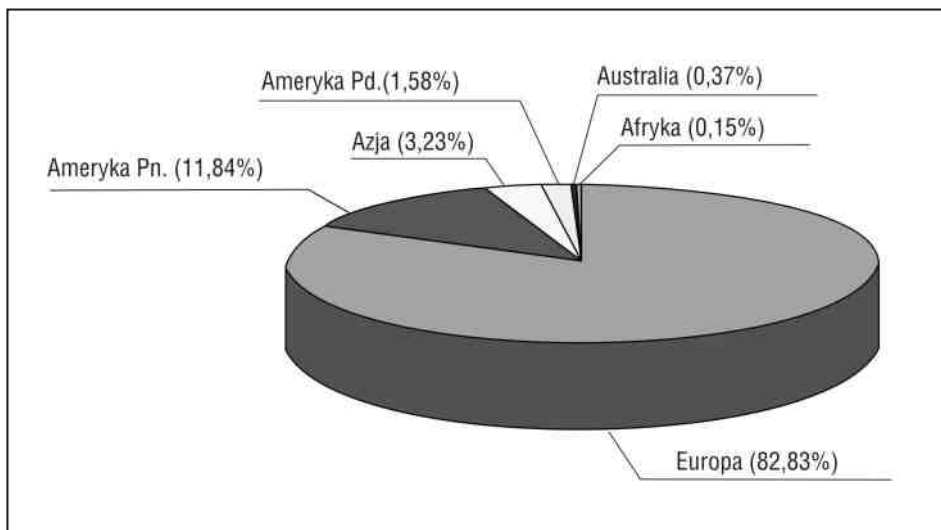

Ryc. 5.

Ruch turystyczny do Muzeum – Domu Rodzinnego Ojca Świętego Jana Pawła II
w Wadowicach z krajów europejskich w 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom
Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

z Ameryki Północnej (11,8% ogółu) głównie mieszkańcy Stanów Zjednoczonych (4,8 tys. osób w 2005 r. – tj. ponad 9% ogółu), a także Meksyku i Kanady. W dalszej kolejności znaleźli się turyści z Azji (3,23% ogółu; głównie z Korei Południowej, Filipin i Japonii), Ameryki Południowej (1,58% ogółu; głównie z Brazylii, Ekwadoru i Argentyny), Australii i Oceanii (0,37% ogółu); głównie z Australii, Nowej Zelandii i Polinezji Francuskiej) oraz z Afryki (0,15% ogółu) (ryc. 6). Należy podkreślić, że

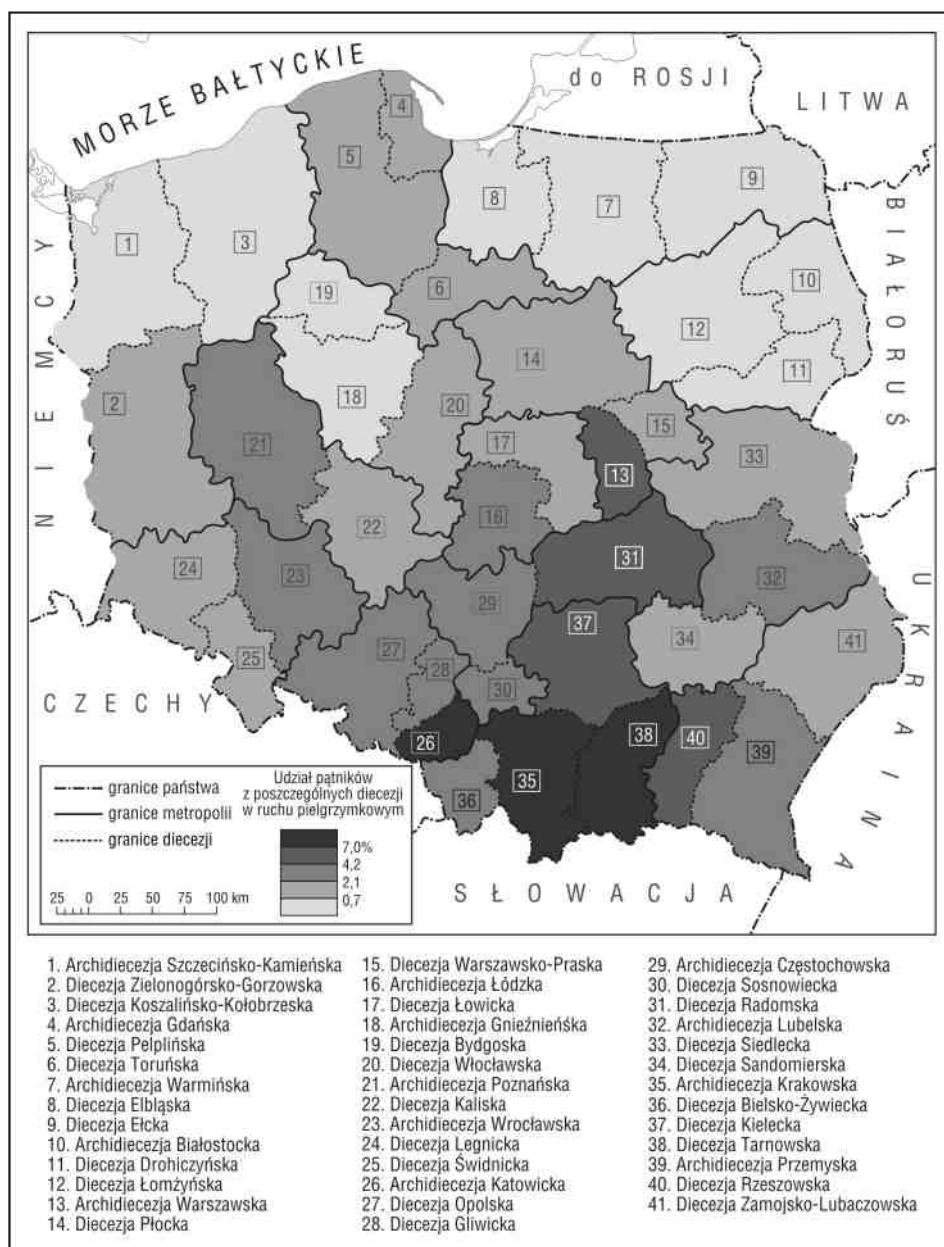
Ryc. 6.

Zagraniczny ruch turystyczny do Muzeum – Domu Rodzinnego Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w 2005 r. według kontynentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

w latach 1996-2006 liczba turystów z zagranicy wzrosła ponad czterokrotnie (z 15,9 tys. w 1996 r. do 64,8 tys. w 2006 r.). W analizowanym okresie jedynie w latach 1996-1997 i 1998-1999 odnotowano niewielki spadek liczby cudzoziemców zwiedzających muzeum.

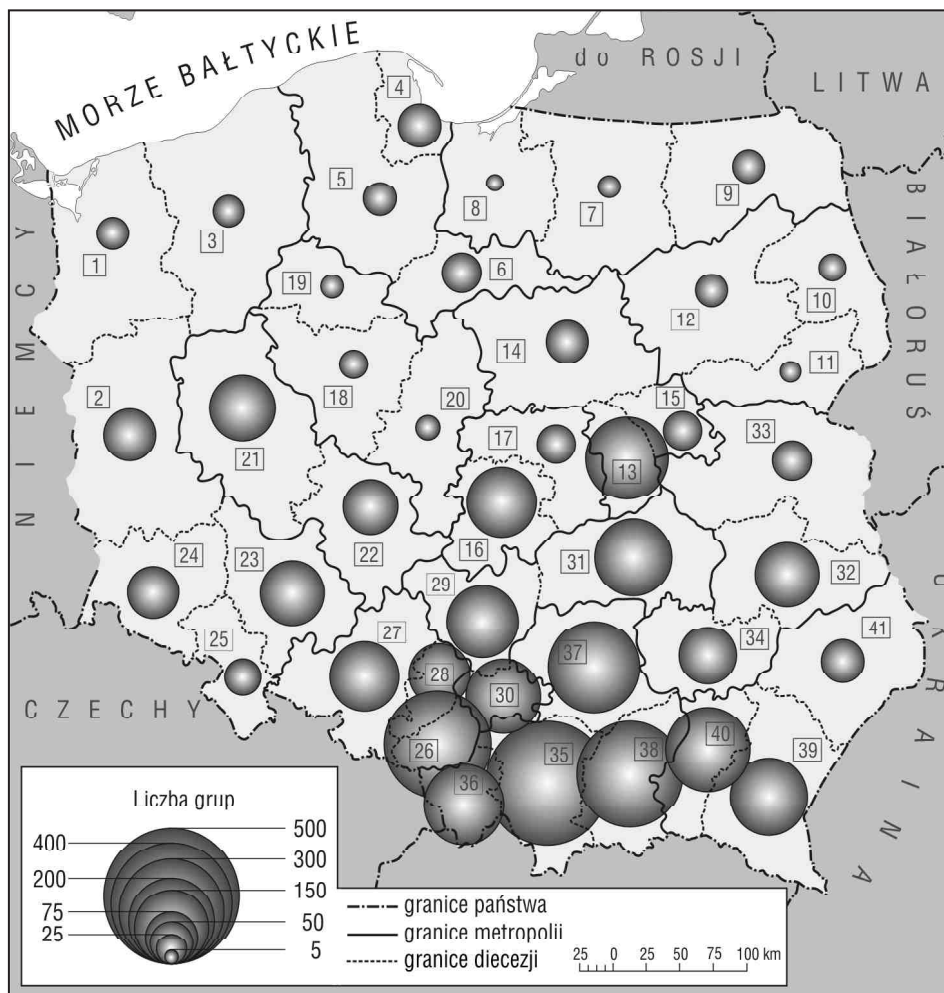
Na podstawie wykazu grup zwiedzających Dom Rodziny Jana Pawła II dokonano również analizy zasięgu przestrzennego oddziaływania¹⁴. Analizując mapę przedstawiającą ten zasięg w 2005 r., widać zdecydowaną dominację metropolii krakowskiej (z diecezji krakowskiej zarejestrowano ponad 416 grup, tarnowskiej – 306, kieleckiej – 228 grupy i bielsko-żywieckiej – 174) oraz duży udział diecezji katowickiej (312 grup) (ryc. 7). W sumie z metropolii krakowskiej przybyło łącznie ponad 25% ogółu zarejestrowanych polskich grup i ponad 25% ogólnej liczby zwiedzających z Polski (ryc. 8). W dalszej kolejności znalazły się diecezje: rzeszowska (194), warszawska (186), przemyska (162), radomska (162), sosnowiecka (152) i częstochowska (140 grup). Na uwagę zwraca znaczna liczba grup z odległych diecezji: lubelskiej (112), zielonogórsko-gorzowskiej (74) i legnickiej (72). Najmniejszym udziałem w ruchu turystyczno-pielgrzymkowym do ośrodka odznacza się północna część kraju. Najmniej grup zarejestrowano w 2005 r. z diecezji: elbląskiej (8), drohiczyńskiej (12), bydgoskiej (14), warmińskiej (14), białostockiej (20), gnieźnieńskiej (22) i koszalińsko-kołobrzeszkiej (26 grup). Należy podkreślić, że do Wadowic przybywają pielgrzymi oraz turyści z wszystkich 41 diecezji w Polsce.

Ryc. 7.

Zorganizowany ruch turystyczny do Muzeum – Domu Rodzinnego Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

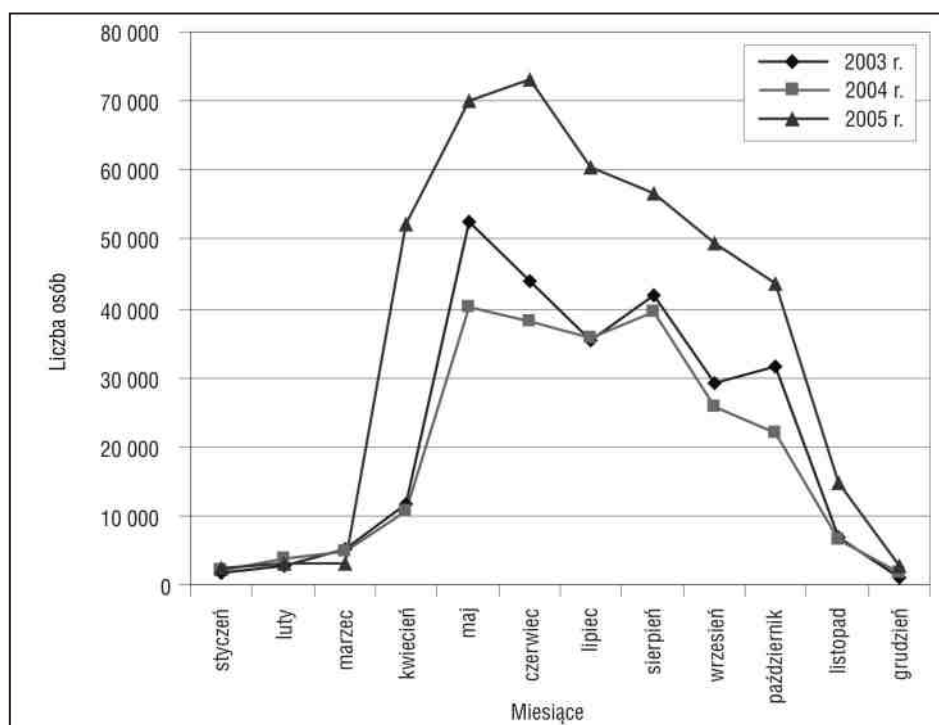

Ryc. 8.

Zorganizowany ruch turystyczny do Muzeum – Domu Rodzinnego Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodziny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

Ruch pielgrzymkowy i turystyczny do Wadowic ma wyraźny charakter sezonowy. Rozpoczyna się w kwietniu i trwa do końca października. Najwięcej grup rejestruje się w Domu Rodzinnym Jana Pawła II w maju i czerwcu (dla przykładu w 2005 r. w księgach zwiedzających zarejestrowano w tych miesiącach odpowiednio 70,0 tys. i 72,9 tys. osób), najmniej natomiast w miesiącach zimowych – od grudnia do marca (średnio 3 tys. osób miesięcznie) (ryc. 9). Przy czym odmiennie przedsta-

Ryc. 9.

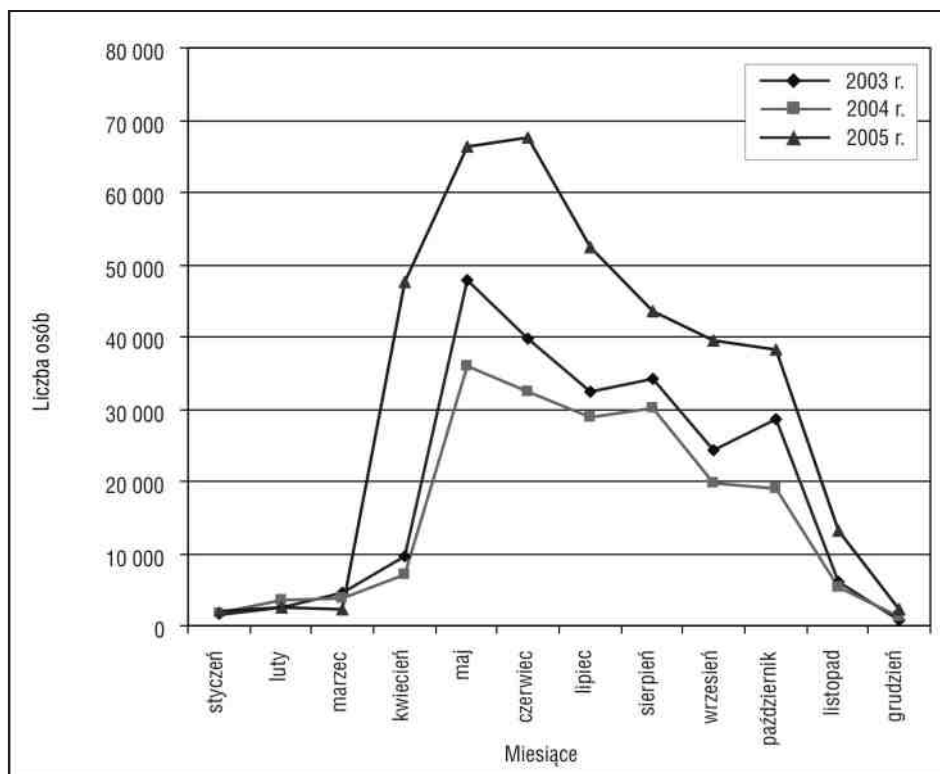
Grupy (z Polski i z zagranicy) zwiedzające Muzeum – Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w poszczególnych miesiącach 2003, 2004 i 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

wia się ta sezonowość dla grup polskich i grup zagranicznych – najczęściej turystów z Polski rejestruje się w maju i czerwcu (odpowiednio 66,4 tys. i 67,4 tys.) (ryc. 10), natomiast turystów zagranicznych w miesiącach wakacyjnych oraz we wrześniu (dla przykładu w sierpniu 2005 r., zarejestrowano ponad 13 tys. cudzoziemców, natomiast we wrześniu ponad 10 tys.) (ryc. 11).

Pielgrzymi i turyści przebywają w Wadowicach średnio 1-2 godziny. Ten krótki czas przeznaczają przede wszystkim na zwiedzenie Muzeum – Domu Jana Pawła II oraz bazyliki Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny. Pielgrzymi uczestniczą zazwyczaj we Mszy św. odprawianej w bazylice lub też odmawiają różaniec przed cudownym obrazem Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Niewielka część grup nawiedza również sanktuarium św. Józefa oraz sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej.

Wśród grup zorganizowanych zarejestrowanych w Muzeum, najczęściej jest grup parafialnych, wycieczek organizowanych przez biura turystyczne, grup dzieci pierw-

Ryc. 10.

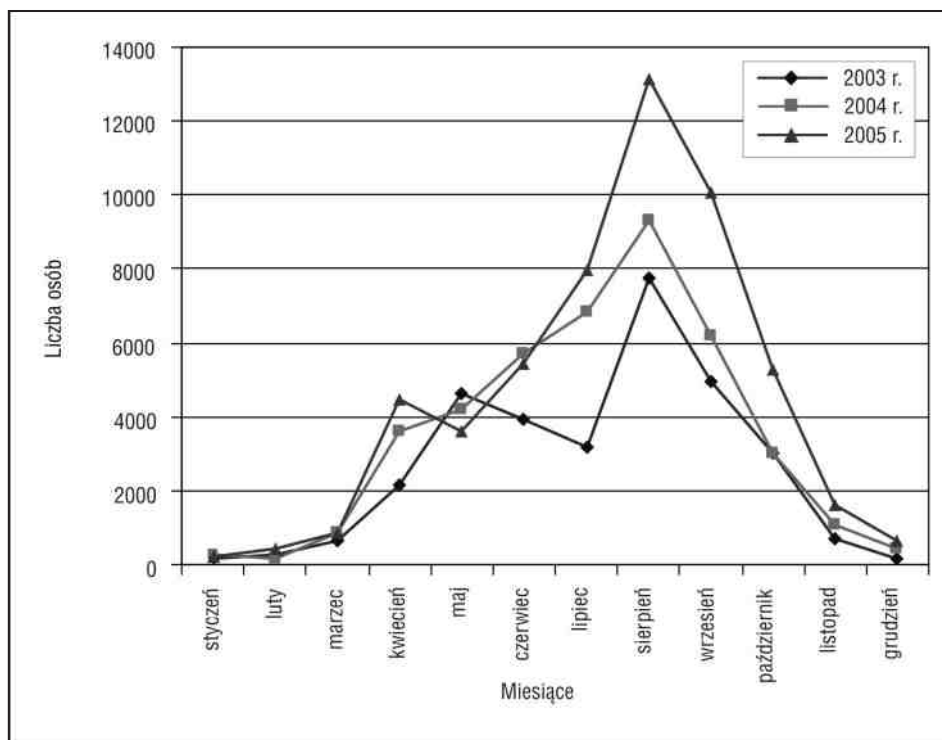
Grupy z Polski zwiedzające Muzeum – Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w poszczególnych miesiącach 2003, 2004 i 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

szokomunijnych (zwłaszcza w maju i czerwcu) oraz grup szkolnych – głównie uczniów klas siódmych szkoły podstawowej, młodzieży gimnazjalnej oraz maturzystów. Na uwagę w strukturze grup zwiedzających Dom Rodzinny Jana Pawła II zasługują także grupy kolejarzy, nauczycieli, prawników, pracowników służby zdrowia, wojskowych, Liturgicznej Służby Ołtarza, Kół Gospodyń Wiejskich, emerytów, rencistów oraz osób niepełnosprawnych.

4. Zakończenie

Wadowice należą do najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych w Polsce. Przeprowadzona analiza pozwoliła stwierdzić, że na rozwój ruchu turystycznego i pielgrzymkowego do miasta rodzinnego Papieża Jana Pawła II istotny wpływ mają następujące czynniki:

Ryc. 11.

Grupy zagraniczne zwiedzające Muzeum – Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach w poszczególnych miesiącach 2003, 2004 i 2005 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Muzeum – Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach.

- liczne miejsca, obiekty i pamiątki związane ze Sługą Bożym Janem Pawłem II,
- program duszpasterski realizowany w sanktuariach: Matki Bożej Nieustającej Pomocy, św. Józefa oraz Matki Bożej Fatimskiej;
- działalność władz kościelnych, miejskich i wojewódzkich promująca miasto;
- bardzo dobra dostępność komunikacyjna,
- walory historyczne, kulturowe i architektoniczne wadowickich kościołów sanktuaryjnych;
- położenie miasta przy szlakach pielgrzymkowych i szlakach Jana Pawła II;
- położenie miasta przy szlakach turystycznych prowadzących w Beskid Mały (m.in. na Laskowiec oraz do sanktuarium górskiego na Groniu Jana Pawła II).

– walory krajobrazowe okolicznego regionu, zwłaszcza Beskidu Małego oraz malowniczej doliny Skawy.

Autor składa serdeczne podziękowanie Siostrze Magdalenie Strzeleckiej CSFN – kustosz Muzeum – Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II za udostępnienie ksiąg zwiedzających muzeum i materiałów archiwalnych oraz cenne uwagi w przygotowaniu niniejszego artykułu.

Przypisy:

¹ A. Jackowski, I. Soljan, E. Bilska-Wodecka, *Religie świata. Szlaki pielgrzymkowe*, *Wielka encyklopedia geografii świata*, t. 15, Poznań 1999, s. 167-168, 179; A. Jackowski, *Święta przestrzeń świata. Podstawy geografii religii*, Kraków 2003, s. 163-165.

² *Ibidem*.

³ Podczas ostatniej pielgrzymki do Ojczyzny w sierpniu 2002 r., w drodze powrotnej z Kalwarii Zebrzydowskiej do Krakowa, Papież pozdrowił i pobłogosławił mieszkańców i pielgrzymów zgromadzonych na wadowickim rynku z okna helikoptera. Por. A. Jackowski, I. Soljan (red.), *Leksykon pielgrzymek Jana Pawła II*, Kraków 2005, s. 478-480, 489-491, 502-503, 505.

⁴ J. Poniewierski (oprac. red.), *Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie*, Kraków 2006, s. 151.

⁵ *Ibidem*, s. 1179-1180.

⁶ Po śmierci Jana Pawła II, na zegarze, na godzinie 21:37 zaznaczona została data: „2 kwietnia 2005”.

⁷ J. Poniewierski (oprac. red.), *Jan Paweł II...*, *op. cit.*, s. 1180.

⁸ *Ibidem*, s. 153.

⁹ Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica*, Kraków 1996, s. 29.

¹⁰ J. Poniewierski (oprac. red.), *Jan Paweł II...*, *op. cit.*, s. 1179.

¹¹ Ze względu na wzmożony ruch turystyczny w sezonie pielgrzymkowo-turystycznym (maj-wrzesień) Muzeum otwarte jest właściwie bez przerwy, tzn. od godz. 9.00 do godz. 18.00.

¹² W rocznicę urodzin Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach organizowany jest Ogólnopolski Koncert Orkiestr Strażackich „Strażacy – Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II – w hołdzie”, a także Ogólnopolski Zjazd Szkół noszących imię Jana Pawła II. 18 maja 2007 r. w uroczystościach związanych z rocznicą urodzin Papieża Polaka uczestniczyło kilka tysięcy uczniów i kilkadziesiąt orkiestr strażackich z całej Polski.

¹³ A. Jackowski, *Pielgrzymki zagraniczne szansą dla rozwoju polskich ośrodków kultury religijnej*, „Prace Geograficzne” 2007, 117, s. 246-249.

¹⁴ Dla opracowania danych ilościowych posłużono się metodą kartodiagramu kołowego oraz kartogramu. Za podstawowe jednostki przestrzenne przyjęto diecezje Kościoła rzymskokatolickiego, wydzielone w oparciu o bullę papieża Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae populus* z dnia 25 marca 1992 r., po reorganizacji w 2004 r.

“Here, in this town, in Wadowice, it all began ...”
Pilgrimage and religious tourism to
Karol Wojtyła’s hometown
(SUMMARY)

Over 750 Roman Catholic pilgrimage centres have now been registered in Poland. A major role is played by sanctuaries of international territorial outreach: Jasna Góra in Częstochowa, St Ann’s Mount, Kalwaria Zebrzydowska, Kraków-Łagiewniki, Licheń and Niepokalanów. Wadowice, a town in which Karol Wojtyła, the future Holy Father John Paul II, was born on 18 May 1920, joined this group in the recent decade. The most frequently visited sites associated with John Paul II include his former family home, the Basilica of the Offering of Our Lady, the Church of Barefooted Carmelites “Na Górcze” (since 2004 St Joseph’s Sanctuary) and the Sanctuary of Our Lady of Fatima.

The paper contains an analysis of the pilgrimage and tourist movement to Wadowice in the years 1996-2006, and the distribution of this movement over a year.

It is estimated that in 2005, the year of the death of God’s Servant John Paul II, around a million visitors came to visit the town. Also in that year the Museum at the former family home of John Paul II recorded the highest number of visitors (over 430 thousand). The largest numbers of groups are recorded on the anniversaries of birth of the Holy Father John Paul II (18 May), the anniversaries of his death (2 April) and the anniversaries of the election of Cardinal Karol Wojtyła to his office at the Holy See (16 October). Since the death of the Polish Pope the number of visitors at John Paul II family home have ranged between 2000 and 3000 per day – most of them from the Kraków, Tarnów, Katowice and Kielce dioceses. Pilgrims and tourists from abroad account for ca. 15% (over 30 thousand). The largest numbers of foreign pilgrims come from Europe (mainly Italy, Germany, Slovakia, France and Spain). Among the countries outside Europe the residents of the USA prevail. In 2001 visitors from 94 countries were reported to visit Wadowice. The pilgrimage movement is highly seasonal – it begins in April and continues to the end October.

Franciszek Mróz, dr
Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
Nowy Targ

Dom Rodzinny Jana Pawła II
w Wadowicach (fot. F. Mróz)

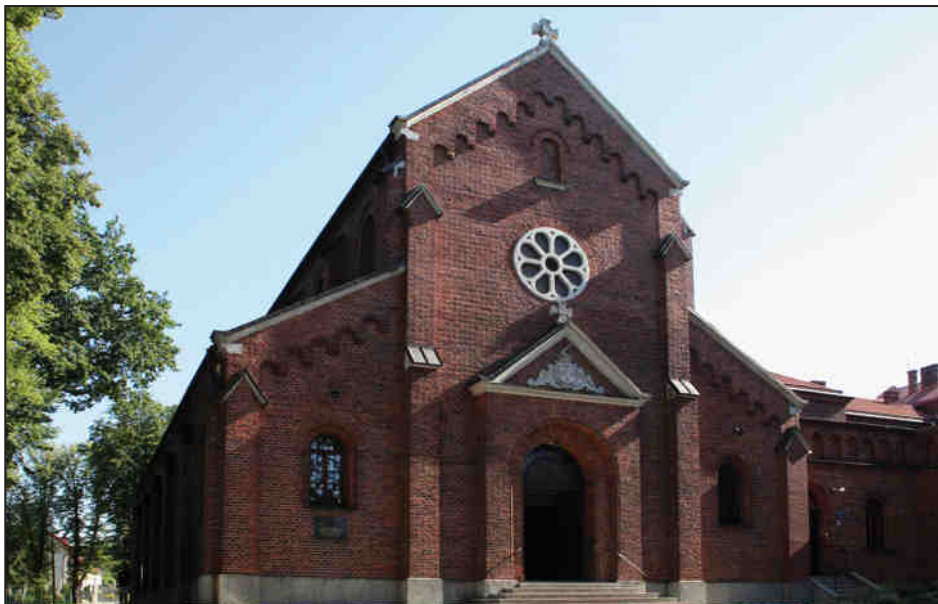
Bazylika mniejsza pw. Ofiarowania NMP
w Wadowicach (fot. F. Mróz)

Ołtarz z obrazem MB Nieustającej Pomocy
w wadowickiej Bazylice (fot. F. Mróz)

Kamienna chrzcielnica, przy której Karol
Wojtyła został ochrzczony (fot. F. Mróz)

Kościół karmelitów bosych na „Górcze” – sanktuarium św. Józefa w Wadowicach
(fot. F. Mróz)

Szkaplerz Sługi Bożego Jana Pawła II
w sanktuarium św. Józefa w Wadowicach
(fot. F. Mróz)

Łaskami słynący obraz św. Józefa
w kościele karmelitów na „Górcze”
w Wadowicach, przyozdobiony
pierścieniem papieskim ofiarowanym
przez Jana Pawła II (fot. F. Mróz)